

Twoje dary – moje dary – Bože dary

Služće jedyn druhemu, kóždy z tym darom, kiž je dóstał, jako dobri zastojnicy wšelakoreje Božej hnady.

1 Pětr 4,10

Někotři wědomostnicy praja, zo smy žiwi w poslužbnej towaršnosći. Prjedy, před sto a wjace lětami, běchmy ratarska towaršnosć. Najwjace ludźi džětaše tehdy w ratarstwje a we wjesnych rjemjesłach, kiž słužachu ratarstwu. Běchu młynkojo, wojnarjo abo kowarjo. Potom přińdže industrijna towaršnosć. Přeco wjac ludźi ze wsy jězdžeše do fabrikow na džěto. We Łužicy běše to tekstilna industrijna, mašinotwar, energijowe hospodarstwo a škleńčernje. Skónčnje pak so industrijne předewzaćca pomjeńšichu abo do druhich krajow přepołožichu, tam, hdžež so tuńšo produkuje. Najwjace ludźi zasłuži sej džensa wšědny chléb jako přistajeni abo w poslužbnym sektoru. Wjele nowych džětowych městnow nasta w strowotnistwje, na přikład w lékarskich praksach, pola hladanskich firmow, w starownjach abo chrownjach. Ale tež pedagogiske powołanja přiběraja. Je to wuwice po Božej woli, zo mamy sej mjez sobu słužić, kóždy z tym darom kiž je wot Boha dóstał?

Křesćanstwo ma w cyłej diskusiji wo poslužbach wažne impulsy přinošować, wšako je biblija tón tekst w swětowych kulturnych stawiznach, kiž postaji mjezsobnu słužbu jako zakladnu normu za zhromadne žiwjenje.

W hronje za meju su najwažniše mysle wo křesćanskim žiwjenju jako mjezsobnej słužbje zjimane. Bóh dari kóždemu čłowkej wosebity dar abo samo wjacore dary. Nichtó njetrjeba so mjenjehódny čuć, hdyž nima tón abo wonajki dar, kiž je runje prašany. Wón ma město toho tamny dar, kiž druzy nimaja. Wažne su tajke mysle nastupajo zbrašenych. Woni so přez lěta a lěstotki jenož jako objekty zastaranja wobhladowachu. Džensa wěmy: Tež woni maja dary. Runje křesćanske hladarnje su zbrašenym puč do žiwjenja rubali.

Dalše křesćanske spóznaće je, zo su dary hnada. Něchtóžkuli sej myslu, zo su jeho dary wosobinska zaslužba, na kotruž smě hordy być. Někotři zamóža ze swojim darom miliony zasłužić. Myslimy jenož na wuspěšnych koparjow abo šlagrowych spěwarjow. Biblija pak nam praji: Wšo je hnada. Ma nas ponižnych a džakownych činić za to, štož smy dóstałi.

Dale steji w bibliji, zo ma kóždy swój dar abo samo wjacore. Ale wšitke dary nichtó nima. Z tym je kóždy pokazany na swojeho blišeho, kotryž ma runje te dary, kiž sam nima. Derje spóznamy to w žiwjenju swójby, kotrež je potom najrjeńše, hdyž kóždy swoje dary za druhich zasadzuje. Tež křesćanska wosada ma być tajki organizm, w kotrymž so wšelake dary za mjezsobne natwarjenje naložuja. Hižo w přenjeji wosadze w Jerusalemjce zasadžichu so nimo předarjow diakonojo za socialne zastaranja tych, kiž nuzu čerpjachu. Wudowy běchu wosebity staw, kiž kaž diakonisy we wosadze skutkowachu. Dary ni-

mamy za sebje, ale zo bychmy słužili. Z čim móžu ja swojemu blišemu najlěpje słužić, je rozsudne prašenje.

Smy žiwi w towaršnosći, kiž sej mjez sobu słuži? Wšelacy wědomostnicy widza wěc trochu hinak. Woni praja, zo so džěto džensa tak organizuje, zo móže kóždy trěbne poslužby sam wukonjeć, zo njetrjeba druhich a tež nic žanu swójbu. Něhdy sy dyrbał w bance z přistajenej za wknješkom řečec, zo by pjenjezy dóstał – džensa sčehnješ sej pjenjezy z awtomata. Prjedy sy film k fotografkej donješ – džensa móžeš sej fota pak doma pak w drogeriji sam wučišćec. Płokanske mašiny su narunali płokarniče. Internetne wulkofirmy dale a bóle małe wobchody narunaja. Diskutuje so wo roboterach za hladanje starych a chorych. Słužimy na kóncu kóždy sebi samemu? Štóz móže internet, móže wšo? Tomu njech je kaž chce. Za nas wostanje we wosadze a w swójbje tak, zo mamy sej mjez sobu słužić z tymi darami, kiž smy přez Božu hnadu dóstałi. **Jan Malink**

W nětčišej koronakrizje słuža technisce wobdarjeni wosadam z natočenjom digitalnych kemšow.

Foto: Stefan Cuška

Smilny Samaritan

**Lube džěci,
džensa sym wam biblisku stawiznu wo
smilnym Samaritanu sobu přinjesła:**

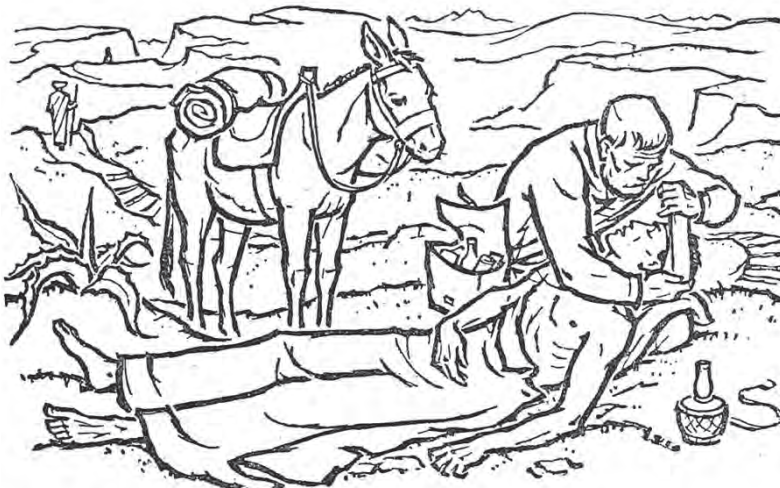
Jedneho dnja pućowaše muž samlutki wot Jerusalema do Jerichowa. Puć bě daloki a strašny. Nadobo přinđzechu muzej rubježnicy napřečo. Rubježnicy jeho nadpadnychu a bijachu, pokradnychu jeho wěcy a čeknychu. Jako běchu twochnyli, ležeše muž bjezpomocny na puću. Wšitko běchu jemu rubježnicy zebrawi a cyte čěto jemu boleše, tak zo njmóžeše sam stanyć.

Zdaloka widžeše muž měšnika. „Wón budže mi zawěšće pomhać“, sej wón mysleše. Ale měšnik jemu njepomhaše. Wón čehnješe nimo, dokelž měješe sam strach před rubježnikami.

Muž ležeše dale samlutki na puću. Nadobo za-

slyša znowa stupy. Běše to templowy služownik. Muž so nadziješe, zo budže jemu nětko pomhane. Ale tež služownik njepomhaše a čehnješe dale.

Muž bě zadwelowany a měješe strach. Naraz přibliži so Samaritan. „Ach, tón mi zawěšće njebudže pomhać“, sebi muž my-

Smilny Samaritan pomha muzej, kotrehož su rubježnicy zbili a wurubili.

Rys.: Paula Jordan

sleše. Ale Samaritan wosta stej. Wón pomhaše muzej, zawobali jeho rany, sadzi jeho na swojeho wóslika a wjedžeše jeho do hospody, hdžež móžeše muž wodychnyć a so naposledk wuhojić.

Bóh chce, zo smy kedźbliwi a sej mjez sobu pomhamy. Wosebje w čěžkich časach, kaž je tuchwilu w našim kraju dožiwjamy, je to jara wažne. Mi je so w poslednim času jara lubito, kak su ludžo wobhladniwje mjez sobu wobchadźeli. Tak je so na přikład starym, chorym abo bjezdomnym ludžom při nakupowanju pomhało.

Přeju sej, zo by to pozdžišo, w měrnišich časach, tež tak wostało, zo sej ludžo mjez sobu pomhaja, kaž je to smilny Samaritan nam pokazal.

Waša **Maria Wirthech**

„Njemoluj čerta na scěnu!“ – mysle ke koronakrizy

Bohojo antikskich Grjekow běchu po charakteru wšelake. Kóždy z nich měješe dobre a njedobre stronki. Podobnje běše to pola druhich starych europskich nabožinow. Relikty teho so tež w serbskich powěsćach zdžeržachu. Připołdnica hrozy ludžom ze smjerću, jeli njewobkedźbujawo džělowu přestawku, dokelž stajna próca škodźi strowoće. Zła Marhata je agresiwna napřečo čłowjekam, dokelž chce přrodu škitać před tymi, kiž chcedza zemju jenož za sebje měć a njemysla při tym na žiwjenski rum za zwěrjata.

Princip Bóh-čert je přišoł z křesćanstwom do Europy a woložuje poprawom žiwjenje jednotliwca. Móžu zamołwitosć za moje brachi a slabosće na čerta wotsunyc. Ale bohužel nałożowachu w stawiznach tutón princip tež na podawki, kiž njesu móhli sej wujasnić. Zo je na mrětwu mjenje Židow wumrěło hač křesćanow, wujasnichu sej z tym, zo Židza studnje zajědojca. Prawje však bě, zo so Židza z nabožnych přičin husćišo myjachu hač druzy. Tak běchu bóle škitani před infekcijemi.

Hačrunjež slyša wuchodna Němska nimo Českeje k tym kónčinam w Europje, hdžež je podžěl křesćanow na wobydlerstwje najniši, maja rěčne wobroty z křesćanskim pozadkom hišće swoje městno we Łužicy. Jeli powědaše něchtó přewjele wo přichodnych strachach, praji moja

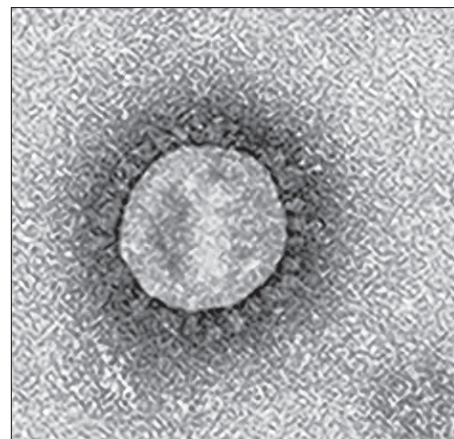
wowka: „Njemoluj čerta na scěnu!“ Rjane wuprajnje, wšako mysli wjetšina ludži we wobrazach. Před dwěšće lětami njeje so žanemu Afričanej wo bělych mjedwdžach džalo, dokelž njebě jemu eksistencija tajkeho zwěrjeća ani znata. Hdyž pak so dale a bóle zaběraš z wobrazom abo symbolom, dóstanje tutón mjeno a z tym woznam. Křiž je za nas symbol Chrystusa – nic symbol grawočiweje smjerće, ale nadzije na zrowastanjenje.

Druhim su hinaše symbole wažne. Najprezentniši na swěće je džensa koronawobraz, kotryž nam w telewiziji pokazujawo jako kulu z kćenjemi. Zwotkel tutón wirus pochadza, nchtó prawje njewě. Tehodla su strategije přečiwo njemu ze stareho časa, kiž zdžěla pomhaja a zdžěla nic. Wopyt pola starych ludži w hladarni je zakazany, přiwšěm wumrěje tam dale a wjace seniorow na wirus. Hospodarske naprawy powjedu miliony ludži do chudoby. Kak přetrajawo hladarki a hladarjo, wuměłcy, blótowscy čołmikarjo abo hosćencarjo na wsach krizu? K socialnym scěham přińdu hišće katastrofalne wuskutki, kotrež ma zakaz swobodneho pohibowanja, Božich službow, kulturnych a sportowych zarjadowanjow na kóždy a za kóždu ma.

Hišće hórje pak so mi zda, zo molowachu z napravami přečiwo koronachorošći čerta z mjenom „njedowěra“ na scěnu. Ko-

mu móžeš hišće ruku dać? Je susodka woprawdže zaso strowa? Maš za přichodnu epidemiju dosć nudlow w kamorčku? Štó je dóstał přez home office-džěto twoje kontaktne daty? Njemóžu wěrić, zo budu zaprijěca kaž „zhromadnosć“, „solidarnosć“ abo „přiklesk předawarkam“ hišće dołho po koronje aktualne. Ale bych sej přať, zo bychmy sej jako křesćenjo jako přeni zaso ruku dali, dowěru napřečo druhim ludžom pokazali a z tym wobraz čerta ze scěny zetrěli. Lětuše hesło rěka: „Wěrju, pomhaj mojej njewěrje!“ (Mk 9,24)

Bernd Pittkunings, 31. měrca 2020

Covid-19 pod elektronowym mikroskopom

Foto: Roberta Kochowy institut

Digitalne serbske kemše na ćichi pjatk

Poskitki Božich službow w interneće dzeń a bóle přiběraja. Na tym njeje w přenjeji měrje techniski postup našeje towaršnosće wina, wón je bóle zakład. Zmóžnił je poskitki tučasnje so rozpřestrěwacy wirus korony, kiž křesćanow nuzuje, kemše a nutnosće doma před telewizorom, w interneće abo přez rozhlós scěhować. Poskitki w rozhlósu – na přikład přez live-wusylnje Božeje služby na cyrkwiskim dnju – su za ewangelskich Serbow hižo byli. Nětko běše na času k přenjemu razej serbske ewangelske kemše w formje wideja za internet poskićić.

Nastork k temu da předsyda Serbskeho ewangelskeho towarstwa Mato Krygar. Po dorozumjenju ze superintendentom Janom Malinkom rozsudžištaj, kemše na ćichi pjatk praktiskich přičin dla nahrawać a nic přez livestream wusylnać. Lěpšina je, zo da so kóžda scena jednotliwje nahrawać a po tym wobdžělać. Na soboće do palmaruma zetkachu so sobuskutkowacy w Budyskej Michałskej cyrkwi. Běchu to Serbski superintendent Jan Malink, kantorka Yuko Ikeda, mały chór a technicarjo. Dohromady trajěše natočenje wobrazow a zwuka tři hodžiny a tři hanje zawěsće hišće jónu tak dołho. Rezultat su 30 mjeńšin trajace online-kemše w jara dobrej kwalifici, kiž su cyelmu swětej na Youtube-kanalu Budyskeje ewangelskeje wosady swj. Pětra přistupne.

Proba za natočenje digitalnych serbskich kemšow na ćichi pjatk w Budyskej Michałskej cyrkwi

Foto: Stefan Cuška

Wothłós serbskeho poskitka na ćichim pjatku běše wjetši hač podobny němskeje nutnosće. Samo přihladowarjo z Awstral-skeje a z USA, zwjetša potomnicy serbskich

wupućowarjow a sobustawy tamnišich serbskich towarstwow, podžakowachu so za móžnosć digitalne serbske kemše scěhować.

Stefan Cuška

Wothłós na ćichopjatkownišerbske digitalne kemše

Mój mandželski Colin a ja mějachmoj zbožo, zo móžachmoj tute kemše scěhować. Hromadže z wjetšej skupinu potomnikow Serbow bychmoj je wosobinsce w Budyšinje dožiwiwoj, hdyž njeby chorosc Covid 19 našim pućowanskim planam zadžěwala. Džakuju so, zo móžachmoj po tutym puću kemše dožiwić w rěči našich prjedownikow, kotřiž běchu z Bukečanskeje wosady wupućowali. Bóh da, zo móžemy kletu ćichi pjatk a jutry hromadže swjećić.

Betty Huf, Tarrington, Awstralska
předsyda towarstwa Wendish Heritage Society Australia

Wutrobny džak! Bóh žohnuj was, luba Malinkec swójba, a wšěch Serbow!

Gerald Stone, Oxford, Jendželska

Džak ze Serbina, Texas, za tute widejo.
Jack a Marian Wiederhold, Serbin, Texas

Džakuju so za pokiwi na tutón link. To je wulkotny dar, kiž budu sej z radosću wobhladać.

Jan Slack, Serbin, Texas
předsyda towarstwa Texas Wendish Heritage Society

Wutrobny džak na tutón link! Sym jón dale póstała na dvě facebook-skupinje, Wendish / Sorbische of the World a Wendish United, kotrejuž administratorka sym. Wjeselu so jara přez tutón pokiwi – a wěsće tež mnozy druzy ludžo, kiž budu sej to na facebook wobhladać. Wulkotnje, zo to z Łužicy z nami džěliće.

Cathy Petersen, Chula Vista, Kaliforniska

Tysacory džak za připóslanje linka na tute kemše. Kajke žohnowanje to je. Džak wšitkim, kiž so wo to postarachu, zo so tute kemše na widejo natoča.

David Goeke, San Antonio, Texas

Kak wulkotnje! Hačrunjež tutu rěč njerěču, je to wulkotny dar na tutym ćichim pjatku 2020. Džakuju so za pokiwi!

Julie Hawkins, Phoenix, Arizona

Džakuju so za serbske předowanje. Sym nětko 89 lět stary a swoje serbskorěčne kmanosće zhubił. Modlu pak so přeco hišće Wótčenaš serbsce.

Elmer Hohle, Liberty Hill, Texas

Džakuju so za kemše. Sym sej je džensa

wobhladać a jeničce słowo Hamjeń zrozumił. Telko k mojim znajomosćam serbskeje rěče.

Geoff Saegenschnitter, Greenock, Awstralska

Džakuju so za připóslanje linka. Kemše běchu jara rjane. Sym so wjeselił, je widžec a na nje stuchać. Sym link dale póstał na wšěch člonow našeho towarstwa.

Lyll Kupke, Adelaide, Awstralska
předsyda towarstwa Wend / Sorb Society of South Australia

Džakuju so! Je jara rjenje, zo móžu sej tute hornjoserbske kemše wobhladać. Hromadže ze swojim synkom (kiž njeje hišće sydom měsacow stary) sej je džensa po wobjedže wobhladać. Póstač link tež dale swojej džowce, kotraž pokaza so zajimowana, hornjoserbsčinu wuknyć. Přegu žohnowanje ćichi pjatk a rjane jutry.

Jeremy Clifton, Hutto, Texas
redaktor wokólnika Texas Wendish Heritage Society

zestajiła a z jendželšćiny přeložiła
Trudla Malinkowa

K skónčenju Druheje swětoweje wójny před 75 lětami

Třoch běrničkow dla

Snadž tón abo tamny čitar rjeknje, zo z pisanjom scěhowaceje podawizny wopancam cyle rjenje swoje hnězdo. Na to móžu jenož znapřećiwić, zo jenož přez dopóznace swojich samsnych zmylkw móže čłowjek wuknyc a so polěpsić.

Februar 1945, jenož hišće někotre tydźenje do skónčenja žalostneje wójny. Po dalokodróze, kotraž wjedže přez Bukecy, walachu so njewottorhace rynki zapřahow, tak mjenowane treki čekacych ludźi z ranja. Hrózbný to napohlad, kak so žony, starcy a dźeći prócowachu, bližacej so fronće wučeknyc. Z tupych wobličow wbohich běše wučitać, zo su, wopušćiwši swoju domiznu, tež kruch swojeje wutroby doma wostajili. Kolwrótne rozkazy fašistow honjachu wobžarujomnych čekancow po dróhach.

Mjez trekami, kiž z ranja na zapad čekachu, běše tež jednotka jendželskich wójskich jatych pod stražu němskich wojakow. Běchu tež dyrbjeli swoje dotalne lěhwo wokoło Wróclawja, hdžež běchu k dźělu zasadzeni byli, wopušćić. Nětko čekachu kaž wšitcy k wječoru. Mějachu přikaz, w Drježdžanskich kónčinach so pola kontrolneho oficěra za wójskich jatych znowa k dźělu stajić.

Komander wójskich jatych wotboči ze

swojej jednotku w našej wsy wot hłownej drohi a da jim do wjeski Wjelčic pod horami pochodować, zo by za jatych a za swojich němskich wojakow nólěh w někajkej bróžni a wosebje něšto k jědźi hładał.

We Wjelčicach přizjewi so němski feldwebl ze swojimi jatymi Jendželčanami pola ortsbauernführera, kotryž měješe nad cyłej wsu rozkazować. Tutón přija komando wójskich jatych a wuži hnydom składowosć, sej wot nich dać rjad nuznych dźělow we wsy wobstarać. Rad zwoli komander jatych do tutoho poskićenja, wšako mějachu wječor za to někotre kobjele běrnaw a něšto rěpy dóstać, zo móhli sej w kotole jednoho z tych burskich statokow ćoptu jědź zwarić. Ortsbauernführer sam běše sej tež horstku wójskich jatych do swogeho dwora na dźěło skazał. Mjez nimi běše tež pjeadwacerčlětny George Chandler, zróstny młodzenc, kotryž so při sebi hižo na bliski kónc wójny a na nawrót do domizny wjeseleše.

Dźěło na dworje běše bórže dokonjane, jeći běchu so na hunje čapnyli, ze zymu dyrkotajo. Młody George běše při dźěle młodu stužobnu wuhladał a jej pomhał čězki korb běrnaw z pincy njesć a do parjaka sypanyć. Hdyž holca pozdžišo parja-

kej přiškadowaše, běše znowa k nej přistupił a pospytał, z nej někotre słowčka we łamanej němčinje porěčeć. Holca so na to z hłosom zasmja. Runje na dwór přichadźacy ortsbauernführer ćmowje na młodeju čłowjekow pohladny.

Skónčnje běše tak daloko, zo běchu běrny za skót w parjaku dowarjene, a holca hotowaše so na wuprózdnenje parjaka. Młody Jendželčan přistupi, zo by jej znowa k pomocy był. Rjekny holcy, zo tajku dobru wón warjenych běrnaw dołho wjace začuť njeje. Holca znapřećiwi, zo to tola dobre běrny njejsu, ale pica za skót, a posměwkný so na młodeho pachola.

Na dworje statoka stražowaštaj wojakaj, widžeštaj wězo počinanje młodeho Jendželčana. Młódsi wojak rjekny k swogemu staršemu towaršej: „Tón George so wokoło teje holcy a toho parjaka lišći kaž kóčka wokoło dejaka. Wobkedźbuju jeho hižo dołho.“

„Towaršo, to wšak je zrozumliwe“, znapřećiwi starši na to. „Je pak hewak zwólniwy a disciplinowany pachol, njeje so ženje dźěla wotwłakował. Jemu wěsće kutło korb kaž namaj tež. Tajki młody čłowjek tola něšto do brjucha trjeba.“

Po chwilce mjelčenja doda starši wojak hišće: „Mam tola sam tajkeho pachola, dołheho kaž žerdku. Je wěsće tež z maćerju na čekanju. Štó wě, z čim sej wón swoje dołhe boki natykuje. Nimam hižo dołho powěsće wot njeju. Smy wšak jenož hišće na dróze žiwi.“

Mjeztym běštaj holca a młody Jendželčan parjak wotewrětoj. George pokazowaše na zwarjene běrny a potom na swój brjuch, majkajo sej jón. Holca so nad tym zaso wótře zasmja. To drje běše Jendželčan jako přihłosowanje wobhladowať. Přimny tuž z jednej ruku do běrnaw a tykny sej někotre běrny do zaka. Po tym chcyše holcy dale při dźěle pomhać.

Nichtó z na dworje přebywacych njeběše wobkedźbowať, zo běše ortsbauernführer do duri stupił w poľnej brunej uniformje, hotowy na wotjězd do wosadneje wsy, zo bě tomu wšemu přihladowať.

Kaž trutacy kapon so wón nětko do młodeho Jendželčana da a žadaše sej, zo by hnydom swój zak wuprózdnił. Wustróžany wučěze George ze zaka tři srěnjowulke běrnički. Ortsbauernführer zachadžeše a wołaše za komanderom. Přihewrjeka přichadźacemu zamołwitemu, zo knježi na jeho dworje „němski porjad“.

Stražowacaj wojakaj pohladnyštaj na so. Tutón brjuchaty „złoty bažant“ móže so derje klemić, mysleštaj sej. Njeje zeza ćopťach kachlow won trjebať, a swoje bitwy ⇨

Row Georga Chandlera

Na row Georga Chandlera stajichu po wójnje jednory drjewjany křiž, kotryž bě Bukečanski blidar Arnošt Lubjenski zhotowił. Nětčiši narowny kamjeń postajichu hakle w 1960tych abo 1970tych lětach, po tym zo běchu přiwuzni zamordowaneho wójskeho jateho z Jendželskeje w Bukecach na wopyće byli. Před lětami je něhdyša slubjena Georga Chandlera zwisk z Bukečanskim fararjom Haenchenom nawjazala. Rady chcyše posledni wotpočink swogeho nawoženje wopytać, štož pak jej potom starobnych přičin dla hižo móžno njebě.

Pódla Georga Chandlera je pochowany Iwan Piskun, wójski jaty ze Sowjetskeho zwjazka, rodzeny 1900 we wsy Baytali we wobwodze Odessa, kotryž zemrě 28. měrca 1945. Drje bu tež wón zamordowany, ničo blišeho pak wo jeho wosudze znate njeje. Wo smjerći a pochowanju woběju woporow tež ničo do pohrjebnych knihow Bukečanskeje wosady zapisane njeje.

Rowaj jendželskeho a sowjetskeho wojaka hladachu hač do přewrótka 1989 pioněrojo Bukečanskeje šule. Z toho ča-

sa stara so wo nej hač do džensnišeho serbska wučerka na wuměnkku Ruth Hornowa z Bukec. **Trudla Malinkowa**

Row Georga Chandlera na pohrjebnišću w Bukecach. 25lětny jendželski wójski jaty bu 4. měrca 1945 na přikaz ortsbauernführera w Mješicach zatřeleny. Pawoł Grojlich jeho wosud w powědce „Třoch běrničkow dla“ wopisuje. Foto: Trudla Malinkowa

K skónčenju Druheje swětoweje wójny před 75 lětami

⇒ je w korčmje we wosadneje wsy wjedł. Dokelž so rozkazowar a wojacy nětko hnydom na Jendželčana njewalichu, stupi roznjemdrjenemu ortsbauernführerej jeho „herrenmensch“ tak do hłowy, zo sej žadaše, młodeho wójskeho jateho na městnje zatřelić. Wojacy spytachu rozčerceneho změrować. Wobkrućichu, zo so tajke něšto wěsće njewospjetuje. Pokojace słowa wajakow pak wułożowaše sej mólički bruny hober jako přiznawanje winy a wobstawaše čím bóle na swojim žadanju, widžeć młodeho jateho mrtweho před sobu. Nětko nasta napjate položenje mjez rozkazowacym nad wójskimi jatymi a mjez cychnowacym knježicelom we wsy.

Wojak wozjewi ortsbauernführerej w krótkej formje, zo ma přikazy přijimac jeničce wot nadrjadowaneje instancy. To běše w tutym připadze kontrolny oficěr za wójskich jatych Budyšin-juh. Tute wojske zarjadnišćo měješe swoje sydło w něhdže džeza kilometrow zдалenej wsy. Jenož tute zarjadnišćo měješe prawo, disciplinarnje přećiwo wójskim jatym zakročić.

Roznjemdrjeny ortsbauernführer nochcyše připóznawać žanu instancu nad sobu a wobstawaše nad zatřelenjom jateho.

Rozkazowar zatelefono wa na kontrolneho oficěra. Dósta wot njeho přikaz, so

wzdać wšěch samowólnosćow. Tak ruče hač změje čekace komando jatych zaso krute sydło, ma George Chandler wotse džeć w kłódže šěsć dnjow lochkeho aresta.

Tutón přikaz wozjewi rozkazowar ortsbauernführerej a zakaza sej wšě dalje měšenja do swojich naležnosćow.

A nětko sta so něšto, wo čimž wě jenož zlostny ortsbauernführer sam. Něhdže běše sej krejlačny čłowjek nadešoł po zdaću němskeho wojaka. W njewobkedžbowanym wokomiku sej zawoła młodeho Jendželčana z brónje, a někotre sekundy po tym zasłyšachu sobujeci wutřěl za brónju.

Pječadwacecílětny wójski jaty George Chandler běše skónčil swoje młode žiwjenje třoch běrničkow dla – ně, nječłowjeskosće naduteho burika dla, kotremuž běše němski „herrenmensch“ tak do hłowy stpił, zo běše jemu posledni próšk stroweho rozuma rubił. Na druhe ranje pochowachu wójsncy jeći swojeho towarša tu na našim Bukečanskim pohrjebnišću. Potom čehnjechu dale do njewěšeho přichoda.

Komander wójskich jatych poda po zatřelenju Jendželčana hnydom telefonisce nadrobnu rozprawa wo podawku. Hdže pak běchu dopokazy wo njeskutku? A porno tajkemu brunouniformowanemu amtswalterej běše kontrolny oficěr ze swojim začu-

ćom za prawdu nimale bjezmócnny. Bruna namóc měješe słowo.

Njeskutk pak njewosta nječłostany. Wuchodni dželačerjo, pólsncy, ukrajinacy, běchu sej tutón hrózbny podawk derje spomjatkowali. Bórže po skónčenju wójny přijedže do Wjelčic tajki hońtwjerski wozyčk, kajkiž na knježich dworach mějachu. Pólskaj wajakaj dóndžeštaj sej po burika, a ženje njebě wjace wo nim slyšeć.

Wozyčk dojedže sej tež do Buke po moho susoda, kotryž běše w burskich deleńcach pilnje cuzych dželačerjow prał, zo njetrjebał sej pólcaj swojej ruce womazać. Njezbožowny připad chcyše, zo dyrbjach so z wozyčkom zetkać.

„Pomhaj Bóh, Pawlo, pomhaj mi!“, zaslyšach z woza. Kaž blysk přejedže mje dopomnjeće na wony podawk w februarje. Běch tola telefonaty z Wjelčic do Wjelačina přijimac a kontrolnemu oficěrej dale posrědkował. Hižo tehdy běch so hańbować na prašenje stotnika Rotha: „Što je to do čłowjeka? Třoch běrničkow dla?“

A nětko „Pomhaj Bóh!“ Najskerje přeni króć w swojim žiwjenju wostach wotmołwu na tutón rjany serbski postrow dołžny. Šija běše mi kaž zadžernjena.

Pawoł Grojlich

Z knihi „Lěta čmy a nadžije“, LND 1989

Kniha wo poslednich wójskich dnjach w Budyskim kraju

8. meje 1945, potajkim před 75 lětami, zakónči so Druha swětowa wójna. Budyski awtor Eberhard Berndt wuda skladnostnje rōčnicy dokumentaciju wo poslednim wójskim měsacu w Budyskim kraju. Wona woprija dokumenty a rozmołwy z perspektiwu časowych swědkow, kiž běchu na wojowanjach wobdželeni. Mamy drje hižo wšelake předstajenja wojowanjow tež z pjera serbskich awtorow (Maks Pilop, Jan Cyž), tola njestronske předstajenje w NDRskim času móžne njebě. Awtor bě po přewróće započinał wjesć interviewy z wobdželenymi a zběrać najwšelakoriši material.

Wotběh wojowanjow bě něhdže scěhowacy: 16. apryla 1945 zahaji so sowjetska ofensiwa na Berlin. Po přewinjenju Nysy postupowachu sowjetske a pólske jednotki poměrnje spěšnje na směr Drježdžany. Wot 18. apryla steješe Budyšin w centru mje wojowanjow a so hač na hród Ortenburg zdoby. Wot 23. apryla přelamachu so němske jednotki z Českeje do sewjera

na Budyšin, zo bychu po móžnosći zapřimnyli do wojowanjow wo Berlin. Tutón přelam wjedžeše k drobnym wojowanjam po wšěm Budyskim kraju z mnohimi woporami, kotrež so hakle z kapitulaciju němskeho wójska zakónčichu. W knize dokumentuja so njesmilne nadrožne wojowanja w Budyšinje, zatřelenja jatych a dezerterow přez němske wójsko na hrodže. Runje tak pisa so wo zatřelenju Volkssturmwowcow přez

sowjetskich a pólskich wojakow, kiž stachu so we Wukrančicach, w Bórku a w Delnjeje Kinje.

Třo Serbja su z dokumentami w knize z přinoškami zastupjeni. Wot wučerja Božidara Šěcy z Budestec je wozjewjeny list, kiž bě 1946 napisał. Wopisuje wosud swojeje kompanije Volkssturma, wot kotrejež wjacori do ruskeje jatby přińdžechu a so w zwisku z němskej přećiwnje ofensiwu w Bórku zatřelichu. Hans Rehork z Chasowa dožiwi kónc wójny jako 16lětny młodostny w Budyšinje. W rozmołwje z wuda-

waćelom rysuje surowe dožiwjenja tutech dnjow při wukubłanju w Budyskich kaserbach, wosebje pak na hrodže Ortenburg pod komandantom Hoepke. Třeci Serb w knize, kiž wopisuje swoje dožiwjenja w Budyšinje, je Měrćin Bulank z Pozdec. Tež wón je jako 16lětny šuler na hrodže Ortenburg był, do ruskeje jatby přišoł, tola z njeje twochnyć móht, jako so němske wójsko zaso bližeše.

Eberhard Berndt je hižo jednu knihu wo bitwje wo Budyšin wudał, kotraž wojowanja skerje chronologisce rysuje (Spurensuche 5, Eggolsheim 2015). Tež ke chronice Michałskeje wosady, kotraž bě loni wušła, je podać přinošk wo masakru w Delnjeje Kinje. Nowa kniha je žiwa přez awtentiske předstajenja wójskich podawkow. Awtor surowosće wójny na woběmaj bokomaj njestronsce dokumentuje. Jako něhdyši oficěr ma zrozumjenje za wojske detaile. Kniha kóždemu čitarnej wuwědomi, kak zbytnje bě němske wrócodobyće Budyskeho kraja a kelko woporow bě sej wone na woběmaj bokomaj žadało. Wuzběhny pak so wosebje, kak derje je, zo mamy nětko hižo 75 lět měř w našim kraju. **Jan Malink**

Eberhardt Berndt: „Auf ein letztes Wort“. Zeitzeugen erinnern sich an die Kämpfe um Bautzen 1945, Aachen 2020, ISBN 978-386933-247-5

Pjatknaće lět cyrkwinski zakon EKBO za Serbow

Je temu hakle 15 lět, zo maja serbscy křesćenjo w Delnjeje Łužicy přeni raz w swóych stawiznach docyła zakonj, hdžež je zapísane na přikład prawo na serbske kemše a na dušepastyrsku zastaranje w serbskej rěči.

Zakon z 23. haperleje 2005, kiž je nabyt swoju płaćiwosć 1. meje samsneho lěta, rěka „Kirchengesetz über die kirchliche Arbeit mit Sorben und Wenden in der Evangelischen Kirche Berlin-Brandenburg-schlesische Oberlausitz (Kirchliches Sorben-Wenden-Gesetz)“. Křesćanscy Serbja w Delnjeje Łužicy su měli wulke zbožo, zo su serbscy křesćenjo w srjedźnej Łužicy chcyli swoje serbske prawa z ewangelskeje cyrkwe Šleskeje z lěta 1951 při fuziji z EKBO wobchować. Hewak bych, to sym přeswědčena, delnjoserbscy křesćenjo najskerje hišće džensa bjez zakonsce wobkrućenych prawow byli.

Hižo do přewrótů su so młodži studowacy Delnjoserbja angažowali za kemše w serbskej rěči. 1987 bě tak daleko. Tuž załoži so w léce 1988 pod škitom cyrkwe Kupka serbska namša, wobstějaca z lajkow a fararjow, kiž skutkuje hač do džensnišeho jako bazodemokratiska cyrkwinska skupina. Wona přihotuje serbske kemše a džeň a wjace tež dwurěčnych kemšow. Serbske aktiwity njeběchu přeco witane. Farar Dieter Schütt dopomina so, zo su jemu spočatnje z pukami hrozili, jako praše so we wosadach, hač njebychu so móhli tam serbske kemše přewjesć. Hač do džensnišeho nimaja serbscy křesćenjo swój wo-

Dwurěčne němsko-delnjoserbske kemše lěta w februaru w Gołkojcach pola Choćebuza z wosadnym fararjom Klausom Nathom.

Foto: Werner Měškank

sadny centrum, su takrjec pućowaca wosada. Tola džeň a bóle akceptuja, haj samo witaja cyrkwinska wyšnosć kaž tež wosady serbske cyrkwinske aktiwity. Tak swjećachu so w léce 2019 džesate dwurěčne kemše w Złym Komorowje a přenje kemše w Gródku kaž tež w Luborazu. Wot lěta 1994 podpěruje cyrkwinske žiwjenje tež Spěchowanske towarstwo za serbsku rěč w cyrkwi. Zwopředka bě za financowanje serbskeho dušepastyrškeho městna zamołwite. Tutón nadawk přewza wot lěta 2013 skónčnje EKBO sama z financowanjom bértlk farskeho městna. Čłonojo STSRC su

sej na hłownej zhromadźiznje 2019 předewzali, wojuwać wo wutworjenje cyłeho městna za serbske cyrkwinske nadawki, dokelž tajki nadawk kaž džělo z džěćimi a młodzinu (§1, 4.) so skerje sporadisce a hłownje wot lajkow zeskutkowni. Dwójce wob lěto schadźuje so Serbska přirada EKBO (§ 2). Financielnje je serbske cyrkwinske žiwjenje we wokomiku derje wuhotowane (§ 4), wšako je w serbskim sydlenkim rumje najwjace cyrkwinskih dawkow. Nimo teho zběraja so krajne a wokrjesne kolekty tež za serbske naležnosće.

Christiana Piniekowa

Serbski narowny kamjeň so na Rakečanski kěrchow wrócił

Row Šibakec swójby z Komorowa na starym Rakečanskim kěrchowje, předku na zemi stej nětka nawróćena serbska tafla

Foto: Lubina Malinkowa

Při wurumowanju staršiskeho statoka je potomnik Šibakec kublerskeje swójby z Komorowa stary narowny kamjeň ze serbskim napisom namakał. Spočatk měrca je jón znowa na swójbnym rowje na Rakečanskim kěrchowje při cyrkwi postajił.

Na kamjenju spomina so na Hanu Šibakec, rodźeny 1884 a zemrěty 1919, a jeje bratra Awgusta Šibaka, kotryž je 23lětny 1918 w Francoskej padnył. Pozdžiše generacije běchu kamjeň ze serbskim napisom wotstronili a němskorěčnu taflu za Hanu a Awgusta na prawym delnim boku hłowneho pomnika připrawić dali. Přez nawrót serbskeje tafla so bratr a sotra nětka dwójce wopominataj.

Z wosebitym hrónčkom so na serbskej tafla na zahe zemrěteju spomina:

Ja nješym lecher czaš tu žany
Ta šmjercz mi njeje lšewjena
Kak bórŷy hornz b' dže roštamany
Kak bórŷy kwětka wotpada!
Dha njech šym štajnje hotowy
Dokelž mój czaš je njewělŷy.

Lubina Malinkowa

Jutrowne jejka w Rakečanskej cyrkwi

Cyrkwinske žiwjenje w póstnym a jutrownym času běše lětsa tež w Rakecach cyle hinak hač zwučene. Koronowa pandemija zadžewa mnohim planam a předewzaćam. Mała wosebitosć lětušich jutrow w Rakečanskej cyrkwi pak nima z tutej chorosću ničo činić.

So hižo wosrjedź zymy z debjenjom jutrowných jejkow zaběrać, je njewšědnje. Ale termin je Pawoška šula postajiła. Wob sah projektowego tydženja pjateho lětnika je hižo tři lěta zaběra ze serbskim žiwjenjom a serbskimi nałožkami. W tutym šulskim lěće běše džen w projektowym tydženju za wopyt předstajenja ptačeho kwasu w Serbskim ludowym ansamblu a za wóskowanje a bosěrowanje jutrowných jejkow zaplanowany. Ptači kwas wotměwa so wšak w januaru. A tak debjachu šulerjo pjateho lětnika hižo 18. januara jutrowne jejka. Mjeńša skupina šulerjow zetka so spočatk měrca znowa a zhotowi dalše pisane jejka. Tónkróć podpěraše a nawjedowaše šulerjow Weronika Suchowa ze Spěchowanskeho kruha za serbsku ludowu kulturu. Škoda, zo dyrbyše wotpowědny termin z młodostnymi Młodeje wosady korony dla wupadnyć.

Rakečanska wosada měješe potrzebu na jejkach. Jutry rano pyšachu sobudžětaćerjo wosady cyrkej z kwěcelom ze zelených hažkow. Na kwěcelu dyrbjachu po móžnosći originalne serbske jutrowne jejka wisać. Zo by dosć jejkow było, su pilne

Jutrowny kwěcel w Rakečanskej cyrkwi

Foto: Günter Holder

pomocnicy spočatk januara za zhromadny wobjed čestnohamtskich sobudžětaćerjow serbsku kwasnu poliwwu warili. Najebać korony pyši nětko kwěcel z jutrownými jejkami našu cyrkej. A dokelž je cyrkej wodnjo přeco přistupna, móža sej jón wěriwi a hosćo tež wobhladać.

Tak běše zbožo, zo su šulerjo hižo w zymje započeli jutrowne jejka debić. A klětu budže naš kwěcel wěsće hišće kusk poľniši.

Günter Holder

Jutrowne spěwanje w Slepom

Po zwučenej tradiciji zeńdžechu so jutrowničku rano při směrkanju spěwarki na ławkach při wosadnej cyrkwi k jutrownemu spěwanju. Mjez sydom spěwarkami w narodnej drasće bě lětsa přeni króć tež wosadna fararka Jadwiga Malinkowa. Dalša lětuša nowosć bě, zo spěwarki kaž dotal serbske spěwarske njewužiwachu, ale nowy spěwnik w Slepjanskej narěči „Něnter comy Boga chwalić“, kiž bě Slepjanske towarstwo Kólesko lětsa spočatk lěta wudało.

T.M. / Foto: © kólesko / Gerald Schön

Jutrowne spěwanje

W Bukecach a nic we Wuježku je so lětsa mała horstka pjeoch wosadnych jutrowničku rano napoľ sedmich při Lutherowej lipje na kěrchowje na dwurěčne jutrowne spěwanje zetkała a tak horjestaće Jezusa Chrysta swjećiła. Z tym njeje nałožk po wožiwjenju w lěće 2013 we wosadze cyle wupadnył. Wosadny farar Thomas Haenchen měješe nutrnosć w serbskej rěči. Tak je so koronakrizy dla po někak 65 lětach zaso jónu jutrowne spěwanje w Bukecach wotměło.

Mato Krygař

Jutrowničku rano w Bukecach, přědku Lutherowa lipa z přislušnym pomjatnym kamjenjom

Foto: Thomas Haenchen

Jutrowne kemše

Delnjoserbske jutrowne kemše z Janšoj-skeje cyrkwy běchu lětsa znatých přičin dla jenož w rozhłosu słyšeć abo digitalnje na wideju dožiwić. Za rozhłós RBB natočil bě je Gregor Kliem pónđzelu do jutrow. Předar bě Janšojski wosadny farar Ingolf Ksenka a čitanja měještaj predikant Hartmut Leipner a Lothar Burchhardt. Kathi Sprigodojc w rjanej delnjoserbskej drasće zanjese načasny spěw „Wón głaži žwały“, kotryž bě basnik Fryco Libo z Mósta krótkodobnje z němskeho spěwa „Du glättest die Wogen“ do serbsčiny přestajil. Na pišćelach přewodžeše Božu službu Tim Schmidt.

Nahrawane kemše wusylachu so druhi džen jutrow w delnjoserbskim rozhłosu RBB a jako lifestream w interneše na www.mdr.de/serbski-program/rozhlos/index.html. Po wusylanju su nětko jako podcast přistupne na www.rbb-online.de/radio/sorbisches_programm/sorbisches_programm.html. Wideo wo nahrawanju kemšow namaka zajimc pod www.youtube.com/watch?v=VZ5bVgeGJFY.

Hartmut Leipner / PB

Powěsće

Budyšin. Čichopjatkowniše serbske kemše w Michałskej cyrkwi dyrbjachu lětsa koronakrizy dla wupadnyć. Přiwšěm bě cyrkej k wosobinskej modlitwje wotewrjena. Z někotrymi wosadnymi, kiž běchu so wotpowědnje předpisam z wotstawkom po cyrkwi rozsydali, swjećeše Serbski superintendent nutrnosť.

Čichopjatkowniša nutrnosť z wotstawkom w Michałskej cyrkwi Foto: Jürgen Mačij

Bart. Po měsacy trajacej přestawce běchu nje-dzělu Palmarum přeni raz zaso zwony z Bartskeje cyrkwy słyšeć. Hromadže z historiskimaj zwonomaj zaklinčeštej nowej, loni latej zwonaj. Poprawom bě přenje zhromadne zwonjenje předwidžane k 200lětnemu jubilej Bartskeje cyrkwy 3. nowembra 2019, štož pak schorjenja dla njeběchu dodžeržeć móhli. Čim wjetše bě spokojenje, zo móžachu skomdženy termin do jutrow nachwatać. Na wěži Bartskeje cyrkwy maja nětko štyri zwony z třoch lětstotkow. Mały zwón bu 1815 w Gruhlecc firmje w Małym Wjelkownje laty, dalši 1920 pola Geitnerec we Wrocławju a nowej 2019 w lijerni Bachert w Neunkirchenje. Hač na najstarši zwón maja wšitke dwurěčne němsko-serbske napisy.

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamožita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591 600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)

Čiśc: Lessingowa čišćernja, Kamjenc
Vertriebskennzeichen: 2 B 13145 E

Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625

Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Kreissparkasse Bautzen
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiaražki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.

Lětny abonement plaći 8 eurow.

Předsyda Bartskeho zwonoweho towarstwa Bernd Lorenz z Rakojd z nowym zwonom na wěži Bartskeje cyrkwy Foto: Carmen Schumann

Dary

W měrcu je so darilo za Serbske ewangelske towarstwo 150 eurow, 90 eurow a 14 eurow a za Pomhaj Bóh dwójce 12 eurow. Bóh žohnuj dary a darićelow.

Spominamy

Před 200 lětami, 7. meje 1820, narodži so **Korla Awgust Mosak-Kłosopólski** jako syn kulberja, korchmarja a herbskeho sudnika w Njeznarowach pola Lubija. Jako gymnaziat w Budyšinje bě 1839 iniciator založenja serbskeho gymnazialneho towarstwa Societas Slavica Buddissinensis (SSB) a jeje přeni předsyda. Jako student prawa w Lipsku přistušeše Łužiskemu předarskemu towarstwu, wěnowaše so studijej słowjanskich rěčow a založi 1842 Słowjanske towarstwo. Po nawróće do Łužicy słušeše k wodźacym wosobinam serbskeho narodneho wozrodženja a k iniciatoram založenja Mačicy Serbskeje 1847. Wot 1848 skutkowaše hač do swojeje smjerće jako rěčnik při sudnistwje w Lubiju. W bliskej Małej Swóncy so jako ryčerkubler zasydli. 1866 přiwwa po zemjanskim titulu swojeho serbskeho dźěda, kotryž so jako ryčerkubler w Serbskich Pawlecach Peter Mosig von Aehrenfeld mjenowaše, přimjeno Kłosopólski. Wot 1867 bě zapóslanc w sejmje Sewjeroněmskeho zwjazka, wot 1871 zapóslanc Němskeho reichstaga. Wospjet serbskich krajanow před sudom zakitowaše, mjez druhim Jaroměra Hendricha Iliša w procesu dla panslawizma 1885 w Lipsku. 1889 pomjenowachu jeho za čestneho sobustawa Mačicy Serbskeje. Wón zemř 1898 a bu w Lubiju pochowany. Jeho row je dawno wotstronjeny, jeho ródny dom w Njeznarowach a jeho ryčerkublo w Małej Swóncy pak hišće stejitej. T.M.

Přeprošujemy

Wot knježerstwowych naprawow koronakrizy dla su tež serbske ewangelske zarjadowanja potrjehene. Dotal su kemše jenož z 15 wopytowarjami dowolene. Tu pak su hišće w běhu meje změny móžne. Prošu informujće so wo aktualnym stawje w medijach a na stronje Serbskeho ewangelskeho towarstwa pod www.serbske-ewangelske-towarstwo.de.

Serbski superintendent Jan Malink

03.05. Jubilate

10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Rummel)

17.05. Rogate

08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. Malink)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (sup. Malink)

21.05. Bože spěče

09.30 dwurěčne kemše w Malešecach (sup. Malink, farar Ramsch)

31.05. 1. dzeń swjatkow

09.30 dwurěčne kemše z Božim wotkazanjom w Hodźiju (farar Rummel)

09.30 dwurěčne kemše z Božim wotkazanjom w Slepom (fararka Malinkowa)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Rummel)

W juniju wysyła so ewangelske Nabožne słowo k dnjej w serbskim rozhłosu.

07.06. Swjedenj swjateje Trojicy

10.00 kemše w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)